
Che'nin Çağrısını Ciddiye Almak...

ERTUĞRUL KÜRKÇÜ

Türkiye'nin özgül “devrimci”, “ihtilalci” ya da “inkılapçı” tipolojisinin 1960'lara kadar değişmeksizin gelen birkaç özelliğinden biri devlete özgüllüğü, “yukarıdan”lığı idiyse, ikincisi de “yerelliği” ya da “milliliği” olmuştu. 1968'le birlikte açılan yeni dönemin devrimci özneleri ise, önceki “devrimci” dönemlerden farklı olarak ilk kez aynı zamanda kentli, uluslararası, aşağıdan ve sivil idiler. Bu karakteristikler, kendi tarihleri, somut belirlenimleri içinde bu sözcüklerin ifade edebilecekleri evrensel anlamlarından kaçınılmaz sapmalar gösteriyorlardı ama, gene de Türkiye'nin özgül tarihi içinde ilk kez bu anlamlarına görelî olarak bu ölçüde yaklaşabilmişlerdi.

Kapitalizmin, içeride toplumsal kutuplaşmaları hızlandırdığı kadar emperyalizme bağımlılık biçiminde de olsa Türkiye'yi de dünya ilişkileri ağının içine doğru sokması ilk kez 1960'larda eski toplumla birlikte eski devrimci tipini de inkâr edebilen bir “dünya-tarihsel” devrimci öznenin ortaya çıkışının maddî zeminini kurdu.

1968'in tarihsel önemi kapitalizmin gelişmesinde değil, Türkiye'de kentsel

hayat süreçlerinin bütün toplum; toplumsal dinamiklerin de devlet üzerindeki etkilerinin belirleyici olduğu bir zemin üzerinde kapitalizme karşı bir “devrim”in öznelinin ortaya çıkışında; burjuvazinin toplumsal hegemonyasını tesis etmesinde değil, bu hegemonyanın inkârı için tarihsel bir imkânın uç vermiş olmasındadır.

Ancak bu zemin üzerinde yeni bir devrimci tipinin doğup gelişmesi bir anda oluvermedi. “Ölümler yaşayanları izlediler” her zaman. İttihat ve Terakki'nin “halaskâr zabitan”ının, Kemalizm'in “Türk İnkılapçısı”nın yerini “Marksist devrimci”nin alması için 1968'in büyük toplumsal hareket dalgası da kendi başına yeterli olmayacak, 1971'in “öğretici” devlet teröründen geçmek, “devrimcilik”in resmi toplum nezdinde hâlâ sahip olabildiği meşruiyetinin tüketilmesi gerekecekti. Bugün burjuva toplumunun siyasal, idari ve iktisadi mekanizmalarını çekip çeviren orta yaş kuşağının '68'liliğinde olumlu öge olarak örtük bir biçimde durmaksızın öne çıkartılan sınıf-aşırı “devrimcilik”, gerçekte 1968'de henüz tüketilmiş olmayıp yalnızca dönüşmüş bir biçimde süre giden eski “sınıf-u devlet”e özgü devrimciliğin artık yitirilmiş “saygıdeğerliği”ne duyulmakta olan özlemin ifadesinden başka bir şey olamaz. Bugün şaşırtıcı ya da inanılmaz da gelse, 1980'lerde hem devrimci, hem burjuva toplumun değerler sistemi içinde “saygıdeğer” olmak imkânsızken 1968'de bu mümkün olabiliyordu.

Uluslararası Olan – Yerel Olan

1968'de Türkiye için yeni olan ve 1968'den önce olmayan devrimcilik biçimleri uluslararası alandan ve Türkiye'nin uluslararası alana açılışının imkânlarıyla çıkageldiler: Egemen sınıfın uluslararası bir örneğe göre “Amerikan hayat tarzı” imgesi çevresinde kurmaya çalıştığı kültürel/siyasal hegemonya, Fransa'nın kitlesel öğrenci ve işçi hareketinin, Küba, Vietnam ve Filistin'in devrim savaşıçılığının öne çıktığı bir başka uluslararası örnekle manevi düzlemde tehdit edildi. Hiçbiri müesses nizamın hegemonya aygıtları tarafından doğrudan doğruya tüketilemeyecek ve onun içinde bir alternatife dönüştürülemeyecek olan bu yeni moral-kültürel/politik esin kaynakları Türkiye devrimciliği üzerinde başka hiçbir teorik ve politik unsurun yaratamayacağı ölçüde büyük bir etki yarattı.

Bu yeni devrimcilik biçimlerinin her biri, yeni kuşak devrimcilerin imgeleminde toplumsal mücadelenin bir muhtemel uğrağına tekabül edebilen nitelikleriyle kitlesel olarak hem operasyonel hem de manevi yeni standartlar oluşturdular. Emperyalizm yerel olan her şeyi parçalar ve kendi doğasına eklemelerken, kendi karşıtını da uluslararası bir ölçek üzerinde yeniden üretti. Türkiye'nin yarı otarşik iktisadi yapısı ile birlikte devletin örgütlenmesi de “geleneksel aydınlar”ın zapt edilmez öfkesini doğurarak emperyalizm tarafından parçalandığı sırada, bu öfkenin açığı vurulmayan kaynaklarından biri, belki kapitalizmin devrimi de uluslararasılaştırıyor olmasıydı.

Resmi ideolojinin kurucularından Şevket Süreyya Aydemir'in, 1973'te Milliyet gazetesinde kendisiyle yapılan bir söyleşide Süleyman Demirel'i, sanayileşme siyasetinin nüfusu büyük kentlere toplayarak bir “proletarya ihtilali”ni hazırlamakta oluşundan ötürü eleştirilmesi (Gevgilili, 1973) 1960'ların “milli sosyalizm” teorisyenlerinin AP'nin kapitalizmine karşı çıkışlarının bir nedenine olduğu kadar “devrimciliğin” resmi sözlükteki içeriğine de ışık tutabilir. 1968'in bu kavramın içeriğine ilişkin olarak ilk bakışta etimolojik ve linguistik olduğu izlenimini veren ama gerisinde gerçekte büyük stratejileri barındıran tartışmalara sıkça tanık olması boşuna değildi. Örnek alınan bu dünya-tarihsel biçimlerin her birinin ve ortaklaşa hepsinin gereksindiği bir insani modele erişme kaygusu eski yerel ve milli örneklerin silik birer anı haline gelmesine yol açarken, yeni değerler ve yeni yaşama ve dayanışma biçimleri doğurmaya başladı.

Kendi sundukları düzen içi seçeneklerin önemsizleşmesine bir tepki olarak pek çok muhalif eğilim tarafından kolayca “özenti” addedilmiş olmalarına karşın başka bir şeyin değil de, bu örneklerin bir “özenti” doğurmuş olmasının bir nedenselliğe sahip bulunduğu 1968 eleştiricilerince pek az düşünülmüştür. Ancak, “özenilen” ideale erişebilmenin tarihsel koşulları olmadığında ya da “özenenler”, aynı şeyin başka bir ifadesi olarak, “özendikleri”ni gerçekleştirecek güçten yoksun olduklarında, “özenilen” örneklerden hiçbirine uymayan ama yapılması zorunlu olan eylemlerin, modelden devralınmış biçimlerle örtüldüğü bir “melezleşme” evresinden geçilmesi de kaçınılmazdı.

Kültürel Olan- Politik Olan

1968'de yeni olan bu esin kaynakları genç insanları ruhen egemen toplumsal değerlerden koparsa da, onları, gerçek toplumsal güçlerin örgütlü ve sürekli bir devrimci eylemi olmaksızın, bir anda yeni bir dünyanın içine sokamazdı kuşkusuz. Bu imkânsızlık anında devrimciliğe gözlerini yeni yeni açmakta olan az çok şaşkın genç insanlar yöneldikleri modellerin biçimsel değerleriyle kendilerini ister istemez, yeni bir toplumda değil, eski toplumun kıyısında bir alt-kültür oluştururken buldular: Fransa ve ABD örneğinden esinlenerek giydikleri dik yakalı kazakları ve kadife pantolonları ile kravat ve takım elbisenin dışı vurduğu kurulu düzenin totaliter eşbiçimliliğine karşı bir tavır geliştirmiş oluyorlardı.

Kış aylarında “Che”nin parkasını ve eskicilerden satın alınan askeri botları üstlerine geçirmeleri onları gerçek bir savaşa değilse de “savaşçı” kılığına sokuyordu. Bu “uluslararası” simgeleri, popüler kültürden devralınan tıraşlanmamış Alevi bıyıkları tamamladı. Öğrenci yurtlarındaki cemaat dayanışması ortamında bir tür cemaat mensupluğu simgesi haline gelen bu “kıyafet inkılabı” içinde bir yılda metamorfoz tamamlanmış, Türkiye üniversiteleri ilk bakışta bu kılık kıyafetleriyle ayırt edilebilen ama ne gerçek “gerilla”, ne de “liberter” olan bir “devrimciler” kitlesi ile dolmuştu. Sevgi Soysal'ın *Yenişehir'de Bir Öğle Vakti* adlı romanının, kahramanlarına sadık bir eleştirelilikle yüklü anlatımı, süreci tasvir için, daha çok sözü gereksizleştirir.

1968'in boykotları ve işgalleri, bu devrimciler kitlesinin, öğrencilerin büyük kitlesini kendi yanlarına çekerek, Avrupa'dan edindikleri esini gerçeğe dönüştürme mücadelesinin ürünüydü... Bu kitlesel mücadeleden doğan özyönetim organları olarak forumlar, bir öğrenci demokrasisi zemini yaratarak devrimcilerin değerlerinin kitlesel bir ölçek üzerinde yeniden üretildiği, “yukarıdan” ve “bürokratik” devrimciliğin mezarları oldular. Bu, kıyafetle tanımlanmış devrimcilik, gerçek bir hareket halini aldığı anda bütün yapaylığından kurtuldu ve öğrencilerin kitlesel mücadelesi içinde erimeyi becerdi. Devrimcilik ve Marksizm ise moral/politik düzlemde 1968'in kitlesel mücadele içinde öğrenci hareketine taşımış olduğu en yeni şeydi.

Ancak gerçek hayat ve mücadele süreçleri çok geçmeden kendilerini dayattılar. Hiç kimse sonsuza kadar öğrenci olarak kalamaz, hiçbir boykot sonsuza kadar süremez, hiçbir işgal devlet güçleri karşısında yeteri kadar

dayanıklı olamaz, düzen kendisini ortadan kaldırmayı amaçlayan hiçbir harekete sürekli bir hoşgörü ile bakamazdı. İlk tutuklamalar, kurşunlanan ilk öğrenci, yenilen ilk dayaklar ve boykotlar ve işgallerle biten 1968 yılı, uluslararası alandan tercüme edilen kavramların içlerinin doldurulmasının ve hayattaki temel tercihlerin yapılmasının gerekliliğini herkese dayattı. Yalnızca öğrencilere değil, gerçek sınıflara, gerçek toplumsal güçlere bağlanmak ve hayatın bu hareketine ritmikler bağlayarak yaşamak gerekliliğini idrak etmiş ilk Marksist profesyonel devrimciler grubu, “Che”nin çağrısının son sözlerini hayatlarının ilkesi kılarak devrimci öğrencilerin kitlesinden ayırdı.

1968’le gelen büyük toplumsal hareketlilik dalgası bağrına aldığı herkesi bir biçimde değiştirirken asıl kalıcı olan ve 1968 olmasa ortaya çıkmayacak olan değişim, öğrencilerin kitlesinin içinden fırlayan doğal önderlerin oluşturduğu bu profesyonel devrimci çekirdekleriydi. Bu çekirdeklerin varoluşunun anlamı, bütün tecrübesizlikleri içindeki genç insanların artık geleneksel öğrenci yoldaşlığından farklı, son derece özgül bir dayanışma mekanizması içinde yeni insan ilişkilerinin, ölüm kalım kavgasına bağlanmış bir ahlakın belirlediği ilişkilerin alanına adım atmalarındaydı. Daha sonraki yıllarda kurulmuş bütün “gizil örgütler”in, “devrimci hareketler”in yaslanabilecekleri bir başlangıç noktası 1968’de tohumları atılan bu ilişkiler içinde oluştu. 1971’de kurulan ve sonraki dönemin tüm devrimci “siyasetler”inin döl yatağı olan THKP-C, THKO, ve TİKKO bu “çekirdekler”den doğdular. TKP, TİİKP bu çekirdeklerden elde edilen “meyveler”i devşirerek geliştirdiler. Bu grupların evrim çizgileri izlendiğinde, önderliklerinde 1968’in bu ilk “profesyonel devrimci” çekirdeklerinden gelmemiş bir tek kişinin bile bulunmaması bir rastlantı sayılamaz.

Bu “profesyonel devrimciler” çevreleri, elbette İttihat ve Terakki konspirasyoncularının, Kuvayı Milliye komitacılarının tecrübeleri ile karşılaştırıldığında “masum birer çocuk”, “gerilla özentisi”nden başka bir şey olamazlardı ama, artık 1968’in büyük eleştiri dalgası içinde “devleti kurtarmak” için “gizli örgüt” kurma geleneğinin de sonuna gelmişti. Besbelli Yön ve MDD çevrelerinin Marksizm’e kattığı yorum hâlâ bu geleneği yeniden üretiyordu ancak, artık hiç kimse devrimcilik adına “devlet” için ölmeyi tasarlıyor değildi. “Kurtarıcılık” ideolojisi bu “geçiş halindeki” devrimcilik içinde bir ölçüde yaşamaya devam da etse, gücünü geçmişin anılarından değil geleceğin imkânlarından alan, tarih yaptığı bilinciyle yaşayan

bir elit, mücadelenin özgül şartları içinde 1968'in kitlesel hareketinden damıtılmış bir orijinallik olarak Türkiye'nin siyasal hayatına bir dinamit gibi girdi. Ancak bu yeni insan tipolojisinin toplumsal bir gerçeklik kazanabilmesi trajik olduğu kadar paradoksal da bir süreçti. "Devrimciliğin" bir toplumsal hayat tarzı olabileceğinin kanıtlanabilmesi için, hemen hemen hepsi, 1968'de yaptıkları tercihin kendilerini bireysel sonlarına götürdüğünü sezmiş olan bu insanların sezgilerinin doğrulanması gerekti. Gerçekten düzen dışı birer savaştıcı olarak çeşitli biçimlerde hayatlarına son verildiğindeyse, ne ayaklarında postalları ne sırtlarında parkaları vardı. Türkiye'de herhangi biri gibi olmaksızın düzen dışı mücadeleye önderlik edemeyecekleri bir süreçten geçerlerken geriye yalnızca uçları biraz sarkık bıyıkları kalmıştı.

"Castroculuk"...

Bu yeni devrimci tipolojisinin ve yeni devrimci kültürün uluslararası kaynakları arasında Latin Amerika ve Küba devrimci hareketi ile Fidel Castro ve Che Guevara'nın istisnai bir rol oynadıkları ve bir "model" değeri kazandıklarını söylemek abartı sayılmaz.

Küba devriminin kendine özgü özellikleri ve bu kendine özgü gidiş içinde Castro'nun oynadığı rol, "ulusal-kurtuluşçuluk" ile "sosyalizm" arasında salınan Türkiye soluna her iki durumun tek bir süreçte birleştirilebileceğine dair bir imkân olarak görüldüğü için böyleydi bu daha çok. Castro'nun yalnızca devrimci gençlerin değil, "milli devrimci" Doğan Avcıoğlu'nun da, yalnızca sosyalistlerin değil sol Kemalistlerin de başlarını kendisine çevirmelerine yol açan "duruşu", Türkiye solunda uzun sürecek bir Latin etkisinin başlıca nedenlerinden biri sayılabilir.

Ernesto Che Guevara(1991)¹, "Küba Bir İstisna mı Yoksa Öncü mü?" başlıklı bir Küba Devrimi değerlendirmesinde, devrimin genel yasallıkları yanı sıra kimi özgül özelliklerinin de bulunduğunu dile getirirken, "ilk, belki de en önemli ve orijinal etken Fidel Castro Ruz'un kendisidir" diye yazmıştı (Guevara, 1991:82). Devrimin tarihine içeriden bir bakış yalnızca Che'nin bu yargısını doğrulamakla kalmaz, Castro'nun devrimin önderliğinin tüm

¹ Yazının bu bölümünün takip eden kısmı Kürkçü (1988a)'dan alınmıştır.

tarihsel gelişmesinin kendi kişiliğinde cisimleştirmiş olduğuna ilişkin de pek çok kanıt sunar.

Birbirlerini izleyerek emperyalizmin sömürge sisteminin çöküşünü sağlayan tüm devrimler arasında Küba'nınkini özgün kılan yönlerden birinin önderliğin tarihsel evrimi olduğu söylenebilir. Küba'da devrim Fidel Castro'nun deyimiyle bir "ulusal kurtuluş devrimi"nden sosyalist devrime doğru evrilirken, Moncada Kışlası baskınını gerçekleştiren Movimiento'nun sağ kalanlarının oluşturduğu önderlik de devrimci demokratizmden sosyalizme doğru açılarak öteki "ulusal kurtuluş devrimleri"nde aşağı yukarı eşbiçimlilik gösteren gelişme eğilimlerinden farklılaşmıştı. Örneğin, Çin'de, Vietnam'da başka birçok Asya ve Afrika ülkesinde devrimin ulusal bağımsızlık ve halk egemenliği talebi ile geliştiği "devrimci demokratik" ya da "burjuva demokratik" evresinde genel olarak küçük burjuvazi ya da milli burjuvazinin örgütsel ve ideolojik hegemonyası hüküm sürerken devrimin emperyalist sistemle çelişkilerinin derinleşmeye başladığı momentte, komünist hareketin genel ulusal demokratik kamptan kopup demokratik talepleri mantıksal sonuçlarına ulaştırırken sosyalist talepleri gerçekleştirmek üzere ileri doğru atılması neredeyse bir tarihsel yasallık halini almıştı. Küba devrimindeyse gelişme bütünüyle farklı bir doğrultu izledi.

Öncelikle, bütün devrim süreci boyunca Küba'da 26 Temmuz Hareketi dışında bir başka "ulusal kurtuluş" hareketi belirmediği değildi. Öte yandan Küba'da Komünist Partisi de Çin, Vietnam vb. ülkelerin Komünist Partilerinden farklı olarak devrim sürecinin gelişmesinde önderliği üstlenmeye kalkışmamış, Moncada Kışlası baskınını onaylamamış, 26 Temmuz Hareketi'nin "Granma" çıkartması ile başlattığı gerilla mücadelesiyle çok uzun bir süre ilgilenmek gereğini duymamıştı. Devrimin önderleri Fidel ve Raul Castro kardeşler, Camillo Cienfuegos, Frank Pais, Che Guevara ve diğerleri bütünüyle Komünist Parti geleneği dışında yetişmiş devrimcilerdi. Dünya proleter devrimleri tecrübesinden çok Küba'nın özgül devrimci deneyiminden esinlenmişlerdi. Marksizm'le temasları ise Küba'daki komünist hareketle örgütsel ve ideolojik bir bağ kurmaktan çok, Marksist klasiklerin bağımsız olarak okunmasından ileri geliyordu. Daha önemlisi, 26 Temmuz Hareketi kendisini ilke olarak "Marksist" diye tanımlamış değildi.

Özetle, Küba Devrimi'nin öncü gücü olan 26 Temmuz Hareketi kendisini

özgöl olarak Küba işçi sınıfının değil, ABD emperyalizmi ve Batista oligarşisi karşısında tüm Küba ulusunun ortak çıkarlarının sözcüsü addeden asli karakteri itibarıyla devrimci demokratik bir hareket olarak doğdu.

Beri yandan 26 Temmuz Hareketi üyeleri ve özel olarak da hareketin beyni ve ruhu olan Fidel Castro'nun ideolojik yapısı, öteki sömürgelerin "ulusal kurtuluşçu" hareketlerinden farklı olarak Marksizm'le ideolojik ve siyasal bir çatışma mirasına dayanıyor da değildi. Hareketin üyelerinin çoğu, üniversite eğitimleri sırasında Marksizm'le tanıştıkları gibi, anti komünizmle aralarında sürekli olarak bir mesafe bırakmışlardı. Moncada baskını sonrasında da hapisanede ve sürgünde bağımsız komünistleri aralarına almakta pek tereddüt etmemişler, Ernesto Che Guevara ile böyle ilişki kurmuşlardı. Bununla birlikte bu ideolojik olarak sola doğru açık devrimci demokratizm, devrim için ikinci defa yola koyulduğunda hareketin karakterinin değişmiş olduğuna dair hiçbir belirti ortaya koymadı. Ne "1. Havana Deklarasyonu" ne başka bir bildiri ya da belgede önderliğin sosyalist yönelimi hakkında hiçbir açıklamada bulunulmuş değildi. Kaldı ki, devrimin karakteri hakkında devrimden hemen sonra ABD'de bir açıklama yapan Fidel Castro kendi ağzıyla "komünist olmadığını" belirtmeyi gerekli görmüştü.

Ancak devrimin ulusal ve demokratik siyasal hedeflerine ulaştırılmasının ardından, devrimin temel dayanağı olan işçi sınıfı ve köylülerin toplumsal ve ekonomik taleplerinin gerçekleştirilmesine sıra geldiğinde kapitalist mülkiyete müdahale zorunluluğu devrimin burjuvalar ve toprak sahipleriyle kurmuş olduğu ittifak temelini parçaladı ve önderliğin özgünlüğü bu momentte kendisini açığa vurdu. Devrimci önderlik, demokratik evre tükenip, proleterlerin, yarı proleterlerin ve yoksul köylülerin özlem ve taleplerinin doğrudan takipçiliğini üstlenirken Küba Komünist Partisi ile yakınlaşmaya başladı ve kendi içinde ciddi bir kopuşa uğramaksızın açıkça sosyalist bir konum aldı. Bu geçiş sürecinin kilit unsuru olarak Fidel Castro, ulusal kurtuluş devrimi ile sosyalist devrimi, her iki evrenin dolaysız sözcülüğünü üstlenerek birbirine bağlayan istisnai bir tarihsel rolün üstesinden gelmeyi başarabildi.

Bu andan başlayarak Fidel, bir ulusal önderden çok daha yüksek bir kapasite ile sosyalist hareket içinde özgün bir işlevi yerine getirmeye başladı. Marksist teori ve siyaset açısından bakıldığında Fidel Castro'nun işlevinin belirgin bir

biçimde teorik olmadığı kolayca görülebilir. Marksist harekette doğrudan doğruya Fidel Castro'ya özgü bir teorik katkıdan söz edilmekte değildir; ancak, zaman zaman “Castroculuk” ya da “Castrizm” diye anılan bir ideolojiye atıfta bulunulduğu görülür. Ne var ki, bu “Castroculuk” daha çok burjuva iletişim araçlarının dilinde Küba Devrimi'nin özgül gelişme çizgisini emperyalizme bağımlı tüm ülkelerdeki kurtuluş mücadelesi için bir model ve bir tarihsel yasallık olarak gören silahlı hareketlerin keyfi bir biçimde adlandırılmasından fazla bir anlam taşımaz.

Bir başka yandan liberter basında da “Castroculuk” Latin Amerika'da devrimci hareketi hegemonyası altına alan bir tür “pederşahi bürokratizm”e ilişkin bir niteleme halini alır. Ancak bu uygun olmayan adlandırmalar bir yana, Küba Devrimi'nde Fidel Castro aracılığı ile temsil edilen bir dizi özelliğin onun adıyla anılmayı hak ettiği söylenebilir. Bu bakımdan yaygın pejoratif kullanımının ötesinde olumlu bir “Castroculuk”tan bir ideoloji olarak değilse de dünya ölçeğindeki etkileri dolayısıyla sosyalist mücadele içinde “klasik” olandan ayrılan bir davranış çizgisi, bir tavır alış olarak söz edilebilir. Fidel Castro ve yeniden kurulan Küba Komünist Partisi uluslararası hareket içinde daha çok '60'lar ve '70'lerde özgün bir rol oynamış olsalar da Castro'nun çehresinde ifadesini bulan devrimci Küba imgesi, '80'ler dünyasında komünizmin devrimci kalabildiği bir izi sürmemizi mümkün kılar.

Bu, olumlu “Castroculuk”un görelî değeri, iktidardaki “klasik” Komünist Partilerin yerleşik davranış kalıplarından birkaç düzeyde kararlı ve kasıtlı kopuşundan ileri gelir. Bu anlamda “Castroculuk”un kendisini kuvvetle duyurduğu birinci alan Komünist Parti önderliği ile kitleler arasındaki ilişkidir. Küba Devrimi dışındaki tüm sosyalist devrimler devletle iç içe geçen ve hızla bürokratikleşen partilerin yığınların özlemlerinden hızla kopup birer “savaş örgütü” olmaktan çıkarak “düzen örgütü”ne dönüşmesiyle sonuçlanmıştı. Oysa Küba'da önderlik temel önemdeki tüm kararların alınışını kitlesel kampanyalara dönüştürerek hem kitleler hem parti için sürekli bir geri besleme mekanizması oluşturmayı başardı. Yerel yönetimler düzeyinden, ulusal ve uluslararası kararlara varıncaya kadar her konu, bir yandan “halk iktidarı” örgütlerinde tartışılarak karara bağlanırken, Fidel'in Havana ve öteki kentlerdeki ünlü konuşmaları ile de bu kararların paylaşılması için dolaysız bir temas kurumu sağlandı. Bu ilişki, Küba

önderliğinin bürokratikleşme hızının asgaride tutulmasının en önemli etkenlerinden biri oldu.

“Castroculuk”un olumlu anlamını tartmamızı sağlanan bir başka ölçüt, sosyalist kuruluş sürecinde maddi özendiricilerin rasyonel öneminin kabul edilmesine karşın, sürecin ana halkası olarak manevi değerlerin yaratılması ve korunmasının kazanmış olduğu önceliklidir.

Fidel Castro'nun ağzından “Hiçbir zaman insanların yürekleri ve zihinlerinde dolar işareti ile damgalanmış bir komünist vicdan oluşturmayaçağz” biçiminde ifade edilen bu tutum ya da özlem, parti önderliğinin maddi refahın paylaşılmasından bilinçli bir geri çekilişle, daha çok manevi kalkınmanın hem neden hem de sonuçlarından yararlanarak sürecin önderliğine sahip çıkmasını sağladı. Böylece sürekli olarak kitlelere danışan, onlardan beslenen ve onları besleyen bir ilişki mekanizmasıyla parti, yasal muhalefetin olmadığı koşullarda kitlelerin nabzını elinde tutabileceği özel bir ilişki imkânı yaratarak halk ile önderlik arasındaki kopuşmayı önleyebildi. “Castroculuk” a yüklenebilecek olumlu bir anlam öncelikle böyle bir liderlik kavrayışını dile getirir.

“Castroculuk”un içinde gerçekleştiği ikinci düzey, sosyalist inşa sürecinin, maddi refah unsurlarının durmaksızın hesaplanıp sayıldığı, insanların gözünün tüketim hırsıyla karardığı bir hareket değil, tersine kültürel ve ahlaki olarak “yeni tipte” insanın yaratıldığı bir uluslararası devrim süreci olarak kavranması oldu. Kıt kaynakları ve yetersiz sanayiyle, sosyalist inşa dönemine “tek ürün tek pazar” ülkesi olma özelliğinden sıyrılmamış olarak giren Küba’da tüketim heveslerinin kışkırtılmasının bir felaket olacağını kavramak özel bir meziyet sayılmayabilirdi. Ancak, Küba’daki sürecin ayırt ediciliği, bunu “otarşik” bir tarzda dünyaya kapanarak değil, tam tersine ABD emperyalizminin yanı başında, Küba’ya karşı özel olarak harekete geçirilmiş ideolojik aygıtlara meydan okuyarak gerçekleştirmiş olmasıydı. Fidel Castro, Küba halkına, Küba’da elde edilmiş olanın “mümkün dünyaların en iyisi” olduğunu hiçbir zaman telkine kalkışmayarak, komünizmin bir “bolluk toplumu” olacağı ilkesini peşinen kabul ederek ve bu bolluk ülkesine ancak bencillikten kurtulmuş, maddi refahı paylaşmakla yetinmeyen her şeyden çok entelektüel mülkiyet ve refahı yeniden üreten ve paylaşan insanların yaratılmasıyla varılabileceğini açıklayarak önderlik etmeye

girişti.

Bütün sosyalizm pratiklerinin taşlaşmaya başladığı '60'ların ortalarında Küba'dan esen bu gürbüz komünizm rüzgârı dünyanın bütün ülkelerinde özellikle komünizmin manevi hegemonyasının kendisini tazelemesine, geleneksel partilerin kendilerini tüketmeye başladıkları bir dönemde bütün bir genç devrimciler kuşağının, yüzlerini komünizme çevirerek yeni bir dünya perspektifine bağlanmalarına yol açtı. Asya, Afrika ve Latin Amerika'nın yoksul ve geri ülkelerinde olduğu kadar, Avrupa ve ABD'de de Küba Devrimi, kapitalizmle yarış içinde, giderek onun normlarına kendisini alıştırmaya başlamış olan sosyalizme, kapitalizme asıl meydan okuyacağı alanı bir kere daha gözden geçirme, yeni düşünceler üretme esini kazandırdı. Bu noktada Fidel'in bir önder olarak oynadığı adanmış rol, dünya sosyalizmi için de paha biçilmez bir değere sahiptir.

“Castroculuk”un, kendisini “klasik” Komünist Partisi iktidarlarından kopardığı üçüncü düzey, Komünist devrim mücadelesinin uluslararası kavranışına ve anlamına ilişkindir. Kökeni itibarıyla Komintern partileri geleneğinden gelmeyen Fidel Castro'nun bu özelliği, ona uluslararası komünist hareketin önderliğinde hak iddia eden partilere karşı sürekli bir eleştirelliği koruyabileceği bir konum kazandırdı. Küba ekonomisini ayakta tutabilmek için tek ihraç ürünü şeker ve şeker kamışını dünya fiyatlarının üzerinde bir fiyatla satın alan, ABD emperyalizminin istila tehditleri altında askeri ve ekonomik yardımına gerçekten muhtaç olduğu SSCB karşısında bile Fidel, hiçbir geleneksel partinin göstermiş olmadığı bir ideolojik bağımsızlık örneği ortaya koydu. SSCB'nin komünist bir toplum kurulmasına ilişkin bakış açısını Castro en sert eleştiriye tâbi tutan önderdi:

Komünizm ve sosyalizm bir bakıma birbirleriyle paralel bir biçimde kurulmalıdır. Kendine göre bir süreç icat etmek ve 'şuraya kadar sosyalizmi kuruyoruz, şu noktadan sonraysa komünizmi kuruyoruz' demek bir hata, büyük bir hata olabilir. Çünkü, hedeflerimize erişme hırsı içinde komünist insanın gelişim ve oluşumunu ihmal etmememiz ya da tehlikeye atmamamız gerektiği açıktır.. Bazı ülkelerde komünizmin inşasından söz ediliyor. Hatta bir ülke komünizmi kurmaya hazır olduğunu ilan ettiğinde bütün komünist partileri bunu hep bir ağızdan onayladılar. Ancak, biz alçak gönüllülüğü elden

bırakmaksızın, önce şunun bir kere daha gözden geçirilip cevaplanması gerektiğini düşünüyoruz: sanayileşmiş ülkelerle az gelişmiş ülkeler, yüksek emek üretkenliğine erişmiş ülkelerle emek üretkenliğinden yoksun ülkeler halinde bölünmüş olan bir dünyada üretici güçler ve teknoloji ilkin dünyanın geri kalmış ülkelerinde geliştirilmeksizin her hangi bir ulus tek ülkede komünizmin kurulmasına kalkışabilir mi?

... Ben sosyalizmin tek ülkede kurulabileceğine, komünizmin de belli bir dereceye kadar kurulabileceğine inanıyorum. Ama bir mutlak bolluk formülü olarak komünizm, bu istenmiş ya da kastedilmiş olmasa bile, gelecek yıllarda kendilerini inanılmaz yoksulluktaki ülkelerle ticaret ve pazarlık yaparken bulmaları tehlikesini göze almaksızın tek bir ülkede kurulamaz...

Çevremizde, bizim devrim yaptığımız bir çağda devrim yapma fırsatına ya da talihine sahip olamadıkları için önümüzdeki on yıl içinde bugünkünden daha büyük bir sefaletle mahkûm insanlar yaşamaya devam ederken nasıl olur da biz komünizmin yarattığı bu süper bolluk içinde yaşayabiliriz... Yoksul, az gelişmiş bir ülke olarak bugünkü görevimiz kendimizi, yoksulluk ve sefaletten kurtarmaktır. Ancak gelecekte başka ülkelerin hâlâ yardımımıza ihtiyacı varken büyük bir refahı hayal etmememiz gerekir. Şimdiden çocuklarımızı öyle yetiştirmeliyiz ki, bütün acil ihtiyaçlarımız karşılandığında hedefimiz sırf bolluğun ötesine geçsin. Başlıca idealimiz ve görevimiz geride kalmış olanlara yardım etmek olmalıdır. (aktaran Kürkcü, 1988a: 1403)

SSCB'yi onaylamaktan daha tutarlı bir enternasyonalizmi temsil eden bu düşünceler yalnızca düşünceler olarak kalmadı. Fidel Castro önderliğindeki Kübalı devrimciler, Asya, Afrika ve Latin Amerika ülkelerindeki devrimlere o an için ellerinde olan tek şeyi, hayatlarını verdikleri bir idealizm içinde katıldılar ve bunun ideolojik savunucusu oldular. 1960'lar ve '70'lerin dünyasında "barış içinde birlikte yaşama" ilkesinin bir yansıması olarak kendi egemen sınıflarıyla "barış içinde" yaşama siyaseti güden muhalefetteki "resmi" komünist partiler karşısında Fidel Castro, şu itirazı yöneltiyordu: "Bize göre, uluslararası komünist hareket her şeyden önce komünistlerin,

devrim savaşçılarının hareketidir. Ve devrim savaşçısı olmayanlara Komünist denemez!”

“Castroculuk” SSCB ve ÇHC’nin tekil devlet çıkarları doğrultusunda uluslararası komünist harekete yön vermeye çalıştıkları ‘60’ların ve ‘70’lerin dünyasında Leninist enternasyonalizm ilkesine yaklaşabilen tek etkili tavrı oldu. O yüzden Kübalı savaşçılar Bolivya’da Ernesto Guevara’nın yanında savaşırken can verdiler. Angola devrimi ABD ve ÇHC tarafından desteklenen karşı devrimci çeteler tarafından çökertilmeye çalışıldığında “Carlotta Harekâtı”yla Angola’ya savaşmaya gitmek için tüm Kübalılar gönüllü yazıldılar, Grenada devriminin adayı işgal eden ABD askerleri tarafından ezilmesine, bu ülkede çalışan inşaat işçileri gönüllü silahlı direnişle karşılık verdiler. Küba Devrimi, üzerinden 40 yıl geçtikten sonra da enternasyonalizmin pratik bir hayat tarzı olarak yaşar kaldığı tek örnek; “Castroculuk” kendine özgü bir Marksizm versiyonu olma iddiasını hiç taşımadı ama bu canlılığı mümkün kılan pratiklerin gerisindeki zihniyetin ve moralin Castro’nun adıyla kaydedilmeyi hak ettiğine kuşku yok.

Che Guevara-Gerilla Savaşı

Castro’nun Küba’sı, 1960’lar ve 1970’ler Türkiye’sinin devrimcileri için ulaşılacak “sosyalist toplum” modelini sunuyor idiyse, Che’nin “gerillası” da bu topluma ulaşmak için gerçekleştirilmesi gereken “devrimci mücadele” modeli olarak, Allende’nin “barışçı geçiş” örneğine ya da Sovyetler Birliği’nin öngördüğü “kapalist olmayan yoldan kalkınma” stratejisine oranla çok daha “makul ve gerçekçi” bir model olarak kabul görüyordu.

“Bir kez daha, kadidi çıkmış Rocinante’ımın kaburgalarının bacaklarıma dokunuşunu hissediyorum. Gene kalkanımı omuzlayıp yolculuğa koyuluyorum...” (aktaran Kürkçü, 1988b:1434) Ernesto “Che” Guevara Bolivya dağlarında bir CIA operasyonu ile öldürüldüğü 8 Ekim 1967’ye kadar sürecek son “yolculuğu”na çıkmadan, 1965 ortalarında ailesine yazdığı veda mektubuna bu sözlerle başlamıştı. “Che”nine kendisini Cervantes’in ünlü kahramanı Don Quixote’a benzetmesinin bir nedeni, kıta ölçeğinde bir devrim tasarımı beslediği, kendisini alaya alacak ölçüdeki güveniyse, öbür neden Latin Amerika kıtasında bir devrimin imkânsızlığına besledikleri

güvenden ötürü, “Che”nin Latin Amerika ölçeğinde bir devrim tasarımını “yel-değirmenleriyle savaş”tan farksız bulmuş olan “resmi” sosyalizme ironik bir eleştiri yöneltme isteği olmalı.

1960'lann ve 1970'lerin dünyasında “Che”yi önemli kılan bir dizi özgülükten söz edilmezden önce, onun kendi tarihinde kimler için sahici bir önem taşımış olduğunu kaydetmek gerekli olabilir. Bugün, “resmi” sosyalist ikonografide kendisine hayli cömert bir yer ayrılmış olmasına karşın, SSCB'nin ABD ile “barış içinde birlikte yaşama” siyasetinin, yerel partilerin de “milli burjuvaziler”le barış içinde yaşaması biçiminde tercüme edildiği “detant” yıllarında “Che” ve temsil ettiği devrimci eylem çizgisi, SBKP eksenindeki Komünist Partilerince bir tür “maceracılık” olarak mahkûm edilmişti. SBKP'nin global siyasetlerine şiddetle karşı çıkan ÇKP eksenindeki partiler de “Kültür Devrimi”nin “kitlelilik” kültü dolayısıyla, “Che”nin girişimini “bireysel terörizm”e iade-i itibar sağlamak olacağı gerekçesiyle görmezden geldiler.

Ancak bütün bu “maceracılık ve bireysel terörizm” kınamalarına rağmen, Latin Amerika'nın ezilen halkları, emperyalizme karşı mücadele eden ulusal kurtuluş hareketleri, hiçbir jeostratejik hesaba aldırış etmeksizin Avrupa ve ABD'de “kurulu düzen”le çatışan 1968'in radikal öğrenci hareketleri “Che”yi öylesine tutkuyla sahiplendiler ki, reelpolitik onun da komünist kahramanlar galerisine kaldırılmasını gerektirdi. Ancak bu kez, “Che”nin “büyüklüğü”ne, “kahramanlığı”na yöneltilen yapay övgü seli, onda özgün olanın üzerini örter, somut bir değerlendirme yapılmasını önler oldu.

Ataları ABD'den gelen, Latin Amerika'nın birçok ülkesinde dolaştıktan sonra, Guatemala'da ABD işgaline karşı koyan devrimcilerin arasına karışan, Meksika'da Kübalı devrimcilere katılıp, 30 yaşında Sierra Maestra'da commandante, 32 yaşında Havana'da İktisat Bakanı olan bu Arjantinli doktor, 39 yaşında Bolivya'da bir gerilla foco'sunun (ocak) lideri olarak ölürken 1960'lann dünyasında devrimci aydınların yaşamayı ve ölmeyi anlamlı kılabilecek bir hayat tarzı arayışlarının en parlak modeli olabildiği için önemliydi öncelikle.

Burada “Che”nin bir devrimin araçları ve imkânlarına ilişkin özgül teorisinden çok, devrimci adanmışlığın simgesi haline gelen ölümü, kendi çağının bütün aydınlarının dikkatlerini üzerine toplayan etkendi. Marksist

fikri mirasın ve komünist hareket geleneğinin içinden yetişenler kadar, gelenek dışından gelenler için de 1917'den beri, bir bakıma devrimin yapılabilirliği artık kanıtlanmıştı; asıl önemli olanın “devrimi yapmak” kadar onu sürdürebilmek olduğu düşüncesi, önceki tecrübelerden çıkarılabilecek en esaslı ders gibi görünüyordu. Gerçekleşmiş bütün devrimlerin donduğu, devrimci kahramanların devlet adamlarına dönüştüğü bir anda, başarılı bir devrimden sonra devrimci kalmanın bir imkânının hâlâ varolduğunu kanıtlayan canlı bir örnek olduğu için de Che'nin, statükoyu reddeden aydınların gözünde devrimciliğin çağdaş bir ahlaki modeli halini aldığı söyleyebilmek mümkün.

Latin Amerika'nın ezilen halklarının, “Che”nin kendisini onlara adadığı yoksul insanların, işçilerin ve köylülerin, ne onun kıta ölçeğindeki devrim projesine ne de Bolivya dağlarında tutuşturmaya çalıştığı devrim foco'sunun stratejik anlamına ilişkin bir değerlendirmeye sahip olduklarını doğrulayacak hiçbir somut kanıt bulunmuyor. Üstelik “Che” ile “guerillero”larını askerlere ihbar edenler gerilla için üs bölgesi olarak seçilen yörenin köylüleriydi. Ama “Che”nin öldürülmesinin üzerinden bir hafta geçmeden pazar yerinde satılan fotoğraflarından edinip bir “aziz” tasviriymişçesine evlerindeki haçın yanına başına iliştiiren gene onlardı. Bilinçli olanları içinse “Che”, yüzyıldır kıtada kendileri için bir kurtuluş imkânı sunabilmiş yegâne mücadele biçimini yeniden harekete geçirmeyi deneyen istisnai bir örnekti.

Asya'da, Afrika'da, öteki Latin Amerika ülkelerinde ABD emperyalizmiyle ve yerli oligarşilerle silahlı savaş halindeki, çoğu kendisiyle kişisel olarak tanışan kurtuluş hareketlerinin önderlikleri içinse “Che”, ortak düşmana karşı savaşta bir cephe daha açmak için hayatını vermiş bir yoldaşı.

Ernesto Che Guevara, Latin Amerika ölçeğinde gelişeceğini umduğu bir silahlı mücadeleyi başlatmak üzere Bolivya'da seçtiği üste CIA ve Bolivya ordusu tarafından kısıtılarak, henüz harekete geçmeden önce yaralı olarak yakalandı. Kısa bir sorgudan sonra kurşuna dizilerek öldürüldü. Resmi sosyalizmin sıkıntılı sessizliğinin eşliğinde emperyalist iletişim ve propaganda mekanizmasının, aynı yolu tutmaya özenecekler için bir ibret teşkil etmek üzere yaydığı trajik ölüm hikayesi beklenin tam tersi bir etki uyandırdı. Gerçek bir cinayet olan öldürülmesinin yarattığı nefret kadar, mücadelesinin haklılığına verilen onay ve ölümü karşılayışındaki mağrur tavrı dolayısıyla da

inanılmaz bir hızla çağdaş bir efsane halini alan “Che”nin gerçek projesi ise, bu efsanenin gölgesinde kalmış görünüyordu.

Türkiyeli devrimciler, o çağda “Che”nin projesine “efsanenin” ötesine geçerek bakmaya çaba gösteren, bu çağrıdan bir eylem planı türetmeye girişenler arasında yer aldılar. “Che”nin çağrısı Asya Afrika ve Latin Amerika’yı kat ederken Küçük Asya’da THKP-C ve THKO’nun eyleminde bir kez daha yankılandı...

Çok bilinen bir sloganla -İki, üç... daha fazla Vietnam yaratın!- dile getirilen bu projenin “stratejik hedefi”, “en sağlam kalesi ABD tarafından uygulanan baskıyı silahlı mücadeleyle ortadan kaldırarak emperyalizmin topyekûn çökertilmesi”ydi. “Taktik yöntem” ise, “halkların teker teker ya da gruplar halinde tedricen kurtarılmasını sağlamak,”, “düşmanı bütün ikmal üslerinden, yani kendisine bağımlı topraklardan yoksun bırakarak kendi topraklarından uzakta zorlu bir savaşa sürüklemek”ti. “Bu stratejik hedefin temel unsuru olan tüm halkın kurtuluşu... Amerikamız’da bir Sosyalist Devrim’le gerçekleşecek”ti.

Ernesto “Che” Guevara’nın 16 Nisan 1967’de OSPA-AAL (Asya Afrika ve Latin Amerika Halkları Dayanışma Örgütü) yayın organı Tricontinental (Üç Kıta) dergisinde yayınlanan mesajında ana hatlarıyla bu şekilde özetlediği proje, birçok bakımdan dikkat çekicidir.

Birinci olarak “Che”, “kapitalizmin son aşaması olan emperyalizm”in “bir dünya sistemi olduğundan ötürü dünya ölçeğindeki bir kapışma ile yenilmesi gerektiği” noktasından hareket etmektedir. Böylesi bir yaklaşım, öncelikle, Che’nin bir dünya devrimi perspektifinin gündemden kaldırıldığı 1930’lardan beri, her yerel devrime uluslararası ölçekte bir devrimci sürecin bir parçası olarak yaklaşma yolunda öne sürülmüş ilk pratik projeyi gerçekleştirmeye koyulmasını ve sosyalist devrimin uluslararası niteliği üzerine yeniden düşünölmeye başlanmasını mümkün kıldı.

Öte yandan, “Che”nin projesi, yalnızca soyut bir devrim imkânından değil, ABD saldırısı altında kalmış olan Vietnam’ın devrimci kurtuluş savaşına ‘enternasyonalist bir katkıda bulunma zorunluluğu’ndan yola çıkan acil ve pratik bir hedefe de sahipti. “Che”, Tricontinental’de yayınlanan mesajında, şunları yazıyordu:

Dünyanın tüm ilerici güçlerinin Vietnam’la dayanışması bugün için, Roma arenasındaki gladyatörlere tezahürat yapan pleblerin acı istihzasına benzer. Sorun baskının kurbanına başarı dilemek değil, onun kaderini paylaşmak, ona zafer ya da ölüme kadar eşlik etmektir. ... ABD emperyalizmi saldırganlıktan suçludur ... ama bu aynı zamanda Vietnam’ı -elbette bir dünya savaşı tehlikesini göze alarak ama emperyalizme kendi kararım dayatarak sosyalist dünyanın dokunulmaz bir parçası haline getirmekte tereddüt edenlerin de suçudur. Suç, bir süre önce, birbirleriyle suçlama ve iftira yarışma giren sosyalist kampın iki büyük gücünün temsilcileridir.

... Emperyalistler insanlığa savaşla şantaj yaptıklarına göre, buna verilecek akıllıca karşılık, savaştan korkmak olamaz. Halkın genel taktiği, nerede meydan okuma varsa orada bütün cephelelerde sürekli ve kuvvetli bir saldırı başlatmaktır. (aktaran Kürkçü, 1988b:1435)

İkinci nokta, “Che”nin aşamalı değil, kesintisiz bir devrim süreci öngörüyor olmasıdır. Geleneksel KP’lerin “demokratik” ve “antiemperyalist” ittifaklar dolayısıyla, “milli burjuvaziler”in desteğini alarak önce demokratik bir devrim gerçekleştirme, daha sonra sosyalizme yönelme stratejilerine karşın “Che”, Küba devriminin de verdiği dersle ulusal kurtuluştan sosyalist devrime doğru kesintisiz bir devrim öngören stratejisiyle de yerleşik sosyalist politika pratiklerinden ayrılan bir çizgi kurar. Böylelikle Komintern’in herhangi bir devrimci imkân sağladığı kanıtlanmış olmayan “Halk Cepheleeri” politikasına karşı yeni bir alternatif sunuşuyla dikkati çeker.

“Che”nin hattında dikkati çeken üçüncü nokta “silahlı mücadele”nin gereğine yapılan ısrarlı vurgudur. Bu vurguda önemli olan yalnızca, iktidarın ele geçirilmesi bakımından burjuva devletlerinin yıkılması için başka hiçbir “makul yol”un kalmamış olması değildir. “Che” için silahlı mücadelenin gereği şurada yatar: “Giderek, küçük silahlı çeteleri bastırmak için yeterli olan modası geçmiş silahların yerini modern silahlar ve ABD askeri yardımının yerini gerçek silahlı muhاریpler alır, ulusal kukla orduları gerillaların usandırıcı saldırıları altında dağılma emareleri gösteren hükümetlerin görece istikrarı bozulmaya yüz tuttuğu anda gitgide artan sayılarda düzenli birlikler yollamak zorunda kalırlar.”

Böylelikle, “doğal çevresinden dışarı sürüklenmiş olan düşman” ... “bozulan

morali ile üst üste yenilgilere uğratarak”, zafere giden yol açılmış olur. Burada, silahlı mücadelenin asıl amacı, yerel iktidarı fethetmekle yetinmek değil ABD’yi gerillalarla savaşa zorlamak ve “yerli işbirlikçileri”nin gerisinde duran emperyalizmi çökertmek ve böylece tüm halklar için bir kurtuluş yolu açmaktır. “Che”nin başlattığı mücadele yalnızca kendi özgül görüşlerinin ürünü olarak kalmış da değildi. SBKP ve ÇKP’nin birbirleriyle ve global stratejik denge hesapları içinde ABD emperyalizmi ile kurdukları karmaşık ilişkiler Küba Devriminin önderlerinin devrimi Latin Amerika ülkelerinde yalnızca kendilerinin yayabilecekleri inancını pekiştirerek OLAS (Latin Amerika Dayanışma Örgütü) ve OSPAAAL (Asaya Afrika ve Latin Amerika Halkları Dayanışma Örgütü) aracılığıyla gerilla hareketlerine uluslararası destek sağlamanın önderliğini de üstlenmelerine yol açmıştı. Bu örgütlerde toplanan silahlı devrimci hareketler “Che”nin genel planı çerçevesinde bir genel koordinasyon içine sokulmaya çalışılmışlardı.

“Che”nin Latin Amerika ülkelerinin kayda değer bir homojen yapıya sahip oldukları, aynı dili konuştukları ve “hemen hemen kıtadaki bütün ülkelerin bu tür bir mücadele için olgunlaşmış oldukları” belirlenmesine dayanan bu kıta ölçeğindeki devrim projesi, devrimin öznel koşullarının bizzat devrimci mücadelenin kendisi tarafından yaratılacağı anlayışıyla pekiştirilmişti. Ancak bu süreç umulduğu gibi sonuçlanmadı. Önce “Che” yenilgiye uğratıldı, ardından birer birer öteki hareketler yenildiler ve Küba ile SSCB arasındaki ilişkilerin 1973’te normalleşmeye başlamasının ardından bu proje pratik bir faaliyet olarak gündemden kaldırıldı. “Che”nin kıta ölçeğindeki devrim projesi hiçbir pratik tarihsel başarı kazanmış olmamasına karşın bugün hâlâ önemli, çünkü 1968’de Komünistin aynı zamanda devrimci de olabileceğinin, yerel kurtuluş için dövüşmenin enternasyonalist de olmayı kaçınılmaz kıldığıının, dünya devrimi için kendi devrimini feda edebilmenin aslında olduğunu, yani devrimci enternasyonalizmin, yegane pratik deneyimi onun projesinden çıktı.

“Che”nin stratejisinin pratik imkânları hakkında pek çok spekülasyon yapılabilir ve bunların çoğu da mantıksal olarak doğru olabilir. Dünya ölçeğindeki büyük güç analizleri, her bir ülkede yalnızca sınırlı bir reform imkânına işaret ettiği halde, silahlı mücadeleye girişmenin taktik yanlışlıkları üzerine ciltlerle belge sıralanabilir. Ancak bunların hiçbiri, niçin 1968’de bir devrimin hâlâ mümkün olduğuna inanan milyonlarca insanın “Che Si!”

diyerek bu “yanlış”a onay vermiş olduklarını açıklamaya yetmez.

Dünyayı değiştirmede bireysel insan iradesinin olanaklarının sınırlarına olduğu kadar, bunun içerdiği potansiyellerin çokluğu ve sınır tanımazlığına da işaret ederek, “nesnel” denilen toplumsal süreçlerin “bireysel öznellikler”in organik bir toplamı olduğunu bir kere daha düşünmemize ve bir devrimi istemenin onu başarmaya yetmediğini, ama ancak bir devrimi hakikaten istemenin ve onun için bu dünyadaki bütün çıkarlardan vazgeçebilmenin onun yegâne öznel imkânı olabileceğini somut olarak kavramamıza hizmet ettiği için, “Che”nin ölümü, “emperyalizmi topyekûn çökertme” stratejisinde kazandığı en büyük zafer oldu. İnsanları mantıksal bir “yanlış”a tarihsel bir onay vermeye yönelten, bu zaferi kutlama arzusundan başka bir şey olamazdı.

Silahlı Propaganda'nın Teorizasyonu

Türkiye Solu, trajik ve ahlaki öğelerinin belirleyiciliği altında gözlediği Latin Amerika deneyimini, 1960'lar sonu ve 1970'ler başında kendi özgüllüklerine uyarlamaya giriştiğinde de kaçınılmaz olarak Che-sonrası Latin solunun deneyim ve kavramlarıyla tanıştı. Onların rasyonalizasyon ve meşrulaştırma süreçlerini içermeye çaba gösterdi.

Latin Amerika'nın İspanyol ve Portekizlilerin istilasıyla birlikte başlayan kurtuluş mücadeleleri tarihi içinde, yabancı boyunduruğuna ve yerli mülk sahibi sınıflara karşı silahlı başkaldırı bir istisna sayılamaz. 1970'lerde Uruguay'da kurulmuş olan bir devrimci silahlı mücadele birliğinin adının, beyaz sömürgecilere karşı ilk başkaldırıcı örgütleyen yerli kabile reisi Tupac Amaru'dan esinlenerek Tupamaro konulmuş olması bile, kıtada bir devrim için silahlı mücadeleye yönelenlerin yaslanabilecekleri çok köklü bir gelenek bulunduğuna hemen işaret eder. Simon Bolívar'la başlayıp, Jose Martí ve Augustino Cesar Sandino önderliğinde sürüp giden 19. ve 20. yüzyılın kurtuluş mücadeleleri de Latin Amerika'da İspanya ve ABD ile onların müttefiki latifundistlerin egemenliğine karşı silahlı mücadelelerin en bilinen örnekleri olarak Küba Devrimi sonrasında baş gösteren gerilla mücadelelerine esin kaynağı oluşturmuşlardı.

Ancak, bu silahlı kurtuluş mücadeleleri ile sonradan esin kaynağı oldukları

gerilla hareketleri arasında iki esaslı fark olduğu söylenebilir. Öncelikle, Küba Devrimi'nden sonra patlayan gerilla mücadeleleri kendilerini yalnızca ulusal kurtuluş amacıyla sınırlamış olmayıp, hemen hemen hepsi karşılına sosyalist devrim hedefini koymuşlardı; ikinci olarak da bu gerilla mücadelesinin teorisini -sırf askeri denilemeyecek amaçlarla- Leninist teoriye ekleme girişiminde bulunmuşlardı. Bu bakımdan kıtadaki gerilla mücadelesinin tarihsel geleneğinden bir kopuşu da ifade ediyorlardı.

1960'lann sonlarından 1970'lerin ortalarına kadar hemen hemen tüm Latin Amerika ülkeleri Marksist gerilla gruplarının faaliyetlerine sahne olurken, bu faaliyetler hem gerillaların kendileri, hem de Marksist sosyalizm içindeki muarızları tarafından yeni bir adla tanımlandı: Fococuluk. Bu terim giderek bu faaliyetlere yön veren özgül bir mücadele anlayışını da tanımlar oldu.

İspanyolca'da "ocak" anlamına gelen foco sözcüğü, daha sonra ima eder olduğu siyasal strateji gibi, Küba devriminin Latin Amerika devrimci solu tarafından yorumlanması sırasında özgül bir anlam kazandı. Kübalı devrimciler, Sierra Maestra'da silahlı mücadeleyi sürdürdükleri sırada oluşturdukları her bir gerilla birimini mücadeleyi tutuşturan bir ocak, bir "foco" olarak adlandırmışlardı. Küba devrimi zafere ulaşp, Latin Amerika'da geleneksel KP'lere muhalefet eden bir bölüm devrimci tarafından devrimin modeli olarak benimsenmeye başlayınca Küba devriminin asli mücadele birimi olduğu kabul edilen foco da, proleter devrimci eylemin öncü gücü olarak teorileştirilmeye girişildi.

Bu girişimin en tanınmış temsilcisi olan Fransız yazar Regis Debray'ın, "*Revolution dans la revolution?*" (*Devrimde Devrim mi?*) ve *La Critique des Armes* (*Silahlarn Eleştirisi*) başlıklı, ilki henüz Guevara Bolivya'da gerillaya başlamadan, ikincisi Guevara öldürölüp, kendisi de Bolivya'da atıldığı hapisaneden çıktıktan sonra yazdığı iki kitapta fococuluk'a teorik açıklama çerçevesi sağladığı söylenebilir. Ancak, paradoksal bir biçimde: *Devrimde Devrim mi?* fococuluk'un bir savunusu olduğu halde, *Silahlarn Eleştirisi* fococuluk'un uygulanmasından elde edilen sonuçların bir eleştirel değerlendirmesidir.

Debray'ın birinci kitabında pozitif bir kategori olan fococuluk, ikinci kitabında negatif bir kategori olarak eleştiriye uğrar. Debray'ın kendisi, aktif olarak herhangi bir silahlı gerilla mücadelesine katılmamış olmakla birlikte,

özellikle Guevara ile yakından tanışmış, Bolivya'daki hareket sırasında bir süre onunla birlikte olmuş, Latin Amerika'daki hareketlerle yakından ilgilenmiştir. Konu üzerine en kapsamlı teorik çalışmayı onun yaptığı genellikle kabul edilir ve *Devrimde Devrim mi?*'nin Küba'da yayınlanan İspanyolca 1967 çevirisinin 200 bin nüsha basılmış olması, Küba Devrimi önderlerinin de Debray'ın yazılarına hiç değilse o dönemde olumsuz bir gözle bakmadıklarım doğrular görünür.

Debray'ın teorisinin merkezine yerleşmiş olan sorunsal Latin Amerika ülkelerinde gerçekleşecek devrimlerde öncü ve kitle arasındaki ilişkidir. Ne var ki, Debray'ın böyle bir teorileştirme çabasına giriştiği dönemin özgüllüğünün yarattığı baskı, bu arayışın gerçekten analitik bir düzeye yükselmesini önler. Özellikle *Devrimde Devrim mi?* ve Latin Amerika ülkelerindeki devrimlere modellik edeceği varsayılan Küba devriminin her bir özgül momentinin de zamandan ve mekândan bağımsız olarak her ülkede geçerli olacağı iddiasının yegane kanıtı, bu iddianın kendisidir. Bu dönemin özgüllüğü, büyük çoğunluğu ABD destekli askeri diktatörlüklerin egemenliği altındaki Latin Amerika ülkelerinde, geleneksel KP'ler içinde, Küba devriminin sosyalist bir yörüngeye oturmasından sonra, silahlı devrimin mümkün olduğuna inanan bir “sol” kanat eğiliminin ortaya çıkmış ve silahlı mücadele için bir başlangıç noktası arayışına girmiş olmasıdır. Debray'ın kitabı, “Küba'dakinin aynısını yapmak” kararlılığındaki bu eğilimlere, geleneksel KP'ler karşısında hâlâ Marksizm çerçevesinde kalabilen bir teorik savunma çizgisi çekebilmek çabası içinde, partisiz de devrim yapılabileceğini kanıtlama girişimidir.

Debray, geleneksel KP'lerin “milli burjuvazi de için de, dört sınıfın ittifakına dayanan eski teorisi”nin; “milli demokrasi”, yani, “sonradan sosyalist dönüşümü isteyecek kitlelerin kontrolü altında bütün emperyalist müdahalelerden arınmış kapitalist ilişkilerin devamı” programının ve “böyle bir görünüş kendilerine gerçekten de cazip gelmeyen köylü tabakalarını küçümseme”ye dayalı stratejisinin belirli bir örgütlenme ve mücadele anlayışını dayattığı yargısına varır. Çin ve Vietnam'dan farklı olarak, politik bağımsızlığa sahip oldukları için bir milli kurtuluş savaşı yönetme olanağından tarihen yoksun kalan bu partiler, Debray'a göre, bir işçi köylü ittifakı gerçekleştirme şansına hiç sahip olamamış ve kendi gelişme şartlarına tabî bir iç yapı edinmişlerdir. Oysa Küba Devrimi işgal koşulları olmaksızın

da bir devrimci silahlı mücadele verilebileceğim örneklemiştir. Buna göre:

1) Belli şartlar altında siyasal olan ve askeri olan birbirinden ayrı olmayıp, çekirdeği gerilla ordusu olan halk ordusundan ibaret tek bir organik bütün oluştururlar. Öncü parti, gerilla foco biçiminde zaten mevcuttur.

Gerilla, gücü tohum halinde bulunan, partidir.

2) Öncüsüz devrim olamaz. Bu öncü mutlaka Marksist-Leninist parti değildir. Gerilla gücü çekirdek halinde politik öncüdür. Bu çekirdeğin gelişmesiyle gerçek parti meydana gelir. Politik öncünün gelişmesi için gerilla kuvvetinin gelişmesi şarttır.

3) İttifaklar bir kurtuluş programının çevresinde değil, var olan bir şeyin çevresinde yaratılır. Kitlenin “büyük motor”unu, “küçük motor” -foco-harekete geçirir ve bir cephe kurulmasına yol açar. Zafer “küçük motor”ların artmasıyla kazanılır.

4) Şehir ile kırsal, dağ ile ova arasındaki çelişme kırın ve dağın temel alınmasıyla çözümlenir. Dağ, burjuva ve köylü unsurları proleterleştirir; şehir, proleterleri burjuvalaştırır.

5) Gerilla savaşı, her türlü tehlikenin bütün sorumluluğunu kabul eden bir önderlik ile dıştan değil içten yönetilir. Önderlerin çoğunluğunun şehirleri bırakarak gerilla ordusuna katılmaları zorunludur. Biyoloji ile ideoloji arasında sıkı bir bağ bulunur ve fiziksel elverişlilik gerilla savaşı için en gerekli unsurdur.

6) Askeri harekâta göre kurulmuş böylesi bir örgütlenmede parti içi demokrasinin kaldırılması ve demokratik merkeziyetçilik ilkesinin lağvedilmesi gerekir. Focoların taktik bağımsızlıkları ve askeri disiplin gerekleri bunu şart koşar.

7) Halk kitlelerinin desteğini kazanmak için foco silahlı propaganda faaliyetinde bulunmak zorundadır. Foco, devrimin amaçlarını açıklamak, toprak dağıtmak, hainleri cezalandırma tehdidinde bulunmak üzere kitlelere propaganda yapar. Ancak Vietnam ve Çin'den farklı olarak foco, Latin Amerika'da daimi güçlerin merkezinde bulunur ve buradan aşağıya doğru yarı düzenli güçler ve milisler gelişir.

Ana hatları itibariyle bu biçimde özetlenebilecek olan Debray'ın foco teorisi, 1967-1973 arasında, Latin Amerika'da Komünist Partileri'nden kopan ve çoğunluğunu gençler ve aydınların oluşturdukları gruplar tarafından belli uyarlamalar ve modifikasyonlarla uygulamaya konuldu. Ancak hem bir silahlı mücadele için uygun şartların oluşmadığını savunan KP'ler tarafından, hem silahlı mücadeleyi kabul etmekle birlikte bunun bir köylü halk savaşı biçiminde gelişmesini öneren Maoçu muhalefetler tarafından, hem de Latin Amerika'da dünyanın öteki bölgelerine göre daha çok pratik ve entelektüel güce sahip Troçkist hareket tarafından devrimin maddi ön koşullarını hiçe saydığı hem de devrimde proletaryanın sınıfsal ve ideolojik rolünü küçümseyen “voluntarist” bir bakış açısına sahip olduğu için eleştirildi.

Carlos Marighela- “Politikleşmiş Askeri Savaş”

Beri yandan, Debray'ın teorisi, OLAS'a katılmış olan başka gerilla grupları tarafından da eleştiriye uğradı, bunlar arasında Brezilya'dan Carlos Marighela, Debray çizgisinin Latin Amerika'nın bütün ülkeleri için evrensel geçerliliği iddiasına karşı çıkarak, bir kıta büyüklüğündeki Brezilya'da “bir gerilla focusu kurma” yerine şunu öneriyordu:

Bizim devrimci savaş stratejimiz birbirini tamamlayan üç biçimden oluşur: şehir gerillası, kır gerillası, ve psikolojik savaş. Kır gerillası, çabalarımızı yoğunlaştırmamız gereken esas alandır. Bu alan fococu terimler çerçevesinde düşünülemez, ülkemizin büyüklüğünün gereklerine uygun olarak bir hareket savaşının icabettirdiği gelişmiş bir altyapıyı kurmamız gerekir. (aktaran Kürkçü, 1988c: 1442)

Carlos Marighela, KP'lerin muhafazakârlığı ile, “fococuluk”un uçkunluğunun ortasını bulmayı denemişti: “politika ile askerliğin”, “kentle kırın”, “gerilla ile klasik kitle çalışmasının” “devrimci savaş içinde”ki birliği. Bununla birlikte, Marighela da Debray ve diğerleri gibi, “sürekli siyasal bunalım”ın gerilla mücadelesi ile dönüştürülebileceği, bir devrimin şartlarının bizzat devrimci savaşın kendisi tarafından yaratılabileceği perspektifini paylaşıyordu. Ne var ki, Marighela da 1969'da öldürüldü. Marighela'dan önce ve sonra Latin Amerika'da KP alternatifi bir çizgi yaratarak “devrimci savaş”ı başlatmaya koyulan bütün gruplar da birer birer siyasal sahneden

kaldırıldılar. Kuşkusuz bütün bu gruplar Debray tarafından eğitilmiş, yönlendirilmiş ve özgün bir teorik çizgi olarak fococulukla teçhiz edilmiş olmayabilirlerdi. Ancak onların yenilgisinde “Debrayizm”in teorik yenilgisinin cisimleştiği düşünüldü. Küba devriminin, Küba Komünist Partisi'nin önderlerinin, OLAS ve OSPAAAL'ın 1965'den sonraki etkinlikleri göz önüne alındığında bu değerlendirmeye hak vermek çok kolay gibi görünmüyor. Debray böylesine geniş bir hareket alanı üzerinde gezinen fikirlerin, tasarımların, hayallerin ve umutların bir teorik toplamını sunmuş olabilir ama, bu düşünceleri, yaygın kılmak ve uygulamaya sokmak bakımından hiçbir zaman Kübalıların sahip olduğu ölçüde nüfuz ve otoriteye sahip olmuş değildi. Bolivya'da bir foco açmak fikrini Guevara'ya Debray'ın vermiş olduğunu sanmak için hayli saf olmak gerekir.

Gene de kendi “fococuluk”unun en kapsamlı eleştirisinin Debray'ın kendisinden geldiğini söylemek gerekir. *“Silabların Eleştirisi”*nin Debray'ında bu sefer sarkacın öteki tarafına savrulmaya kendisini kolayca bırakmaksızın, önceki mekanik, tarihsiz, salt işlevsel teorisinin bir eleştirisini buluruz:

En basit anlamı -Küba Devrimi'nin tek yanlı ve büyük ölçüde aşırı basitleştirilmiş bir imgesini sunarak bizzat kendimin yaygınlaştırılmasına yol açtığım ve bütün sorumluluğu da yalnızca bana ait olan anlamı- içinde fococuluk askeri mücadelenin siyasal mücadeleden, yeraltı mücadelesinin legal mücadeleden, öncünün eyleminin kitle hareketinden, stratejinin taktikten, dağların kentlerden, toplumun ileri kesimlerinin geri kesimlerinden kopartılmasına yol açtı. ... Fococuluk bunları kaynaştırmak ve karşılıklı olarak birbirlerini zenginleştirmelerini sağlamak için bilinçli bir biçimde yola koyulsa bile amacının araçlarından yoksundur.

Daha en baştan ara halkaları kopartarak, gerekli örgütlenme araçları ve mekanizmalarım reddederek ayağının altından toprağı kaydırır: Parti yoktur/aşgari program yoktur, ara kadro olsa olsa bir kaç tanedir, kendileri gerilla olamasalar bile militan eyleme bir şekilde katılmak isteyenleri kucaklayacak ara örgütlenmeler yoktur. ... Öncü durmaksızın öncüsü olduğunu farz ettiği halktan kopar gider...

... Küba devriminden beri on beş yıldır kıtada süren ‘devrimci savaş’ denilen şey bir ‘halk savaşı’ değil, hemen her yerde bir öncü savaşıdır.

(aktaran Kürkçü, 1988c: 1443)

Debray, bundan sonra Latin Amerika'daki deneyimlerin bir eleştirel tahliline girişir. Bir kere daha eski öğretmeni Althusser'in *Devrimde Devrim mi?* yayınlanır yayınlanmaz kendisine gönderdiği eleştiriye döner:

Bu kavramı (ve onun etkilerini) gerilla gücünün içinde varolduğu tarihsel koşullardan bağımsız olarak tahlil ettiğin sürece senin gerilla gücü tahlilin soyut bir tahlil olarak kalır... Gerilla gücü kavramının önkoşullarını tahlil edişin sırasında sanki biraz Feuerbach gibi (mutatis mutandis) davranma eğilimindedin: Doğaya tarihin gücünü yüklüyorsun... Dağlarda mücadele edenlerin içinde yaşadıkları koşullarla ilişkili etkilerin bizzat kendileri daha genel başka koşulların, gerilla gücünün doğuşuna, yaşamasına, gelişmesi ve nihai başarısına izin veren koşulların: başka bir deyişle, bir ülkeyi bir gerilla gücü çkartacak ve zafer elde edilene kadar destekleyecek hale getiren tarihsel koşulların sonucudurlar.(aktaran Kürkçü, 1988c: 1443)

Debray ikinci kitabını yazarken Althusser'in verdiği tarih dersini anlamış görünüyordu. Ancak fococuluk da kendisini doğuran tarihsel koşullardan yoksun değildi. ABD emperyalizminin ve yerli oligarşilerin baskıcı rejimlerini “ulusal uzlaşma” projeleri ile karşılamaya kararlı “Komünist Partileri” işçi hareketi üzerinde egemenliklerini sürdürdükçe buna karşı bir tepki olarak “fococuluk”un başka biçimlerinin ortaya çıkabileceği tarihsel koşullar zemini de hep var kalacaktı.

Latin Amerika Etkisinin Etkisi

Anarşizm, modern toplumun içinde belki ancak kendisine bir yer bulmakta boşluğa düşmüş eski egemen gücünü yitirmenin verdiği şaşkınlıkla tırmanacak duvar arayan küçük burjuvazi açısından son sığınak olabilirdi. Öyle bir sığınak ki, orada terörü de en sonunda yüreğine doğru çevirir ve ateşi içinde bizzat kendisini yakardı... Her biri giderek kendi başına bir eylem ve kuram peygamberi olan Türkiye'nin yeni sol küçük burjuvalarınının adını sık andıkları Marx'ı - bir bilgin olarak- yeterince okumaya ne takatları vardı, ne de ellerindeki silahtan baş kaldıracak kadar vakitleri... Silahlı bu küçük

tanrılar, Schumpeter'in ünlü deyişiyle ancak peygamber Marx'la ilgiliydiler. Unuttukları, Marx'ın hiçbir zaman peygamber olmak istemediğidir... Karl Marx'ın sosyalizmin bir bilimsellik sorunu olduğunu söyleyebilmesi, teori ve pratik arasındaki ayrılmaz birlikten söz etmesi son çözümlemede toplum, tarih, ekonomi, politika, örgüt ya da devrim gibi sorunların ancak bu en karmaşık, nesnel özgül tarihsel bağlamları çerçevesinde ele alındıkları takdirde, doğru biçimde çözümlemeleri yapılabilecek olgular niteliğini taşıdığını belirtmesindedir. ... Yeni sol peygamberler, genci, orta yaşlısı ve yaşlısıyla teoriyi -hem de bazen Marx'ın adını da yanlış biçimlerde kullanarak- neredeyse tarihin çöp sepetine atıyorlardı. (Gevgilili, 1988: 2174)

THKP-C'nin de başlıca aktif öznelerinden biri olduğu 12 Mart dönemi siyasal mücadelelerinin toplumsal ve tarihsel arka planı üzerine en kapsamlı incelemelerden birinin yazarı olan -Mahir Çayan'ın belki de kendi maksadını aştığı söylenebilecek bir ifadeyle “işbirlikçi-tekelci burjuvazinin teorisyeni” olduğunu ima ettiği- Ali Gevgilili'nin 1970'lerin başında Türkiye'de “devrim”i sahici bir imkân olarak gören sosyalistlere biçtiği toplumsal ve tarihsel işlev ile onlara Marksizm karşısında tanıyabildiği konum bundan ibaretti.

THKP-C önderliğinde, önce hareketin teorik evrimi sırasında primus inter pares -eşitler arasında birinci- olarak parlayan, daha sonra bu fikirlerin hayata uygulanması sırasında “eski tüfekler”in hayret dolu bakışları arasında hareketin pratik önderliğini de üstlenen Mahir Çayan'ın kendi eylemi hakkındaki kendi düşüncesinin bu hükmün tam karşısı olması şaşırtıcı sayılmaz. Mahir Çayan Kartal Maltepe Askeri Cezaevi'nden kaçışıyla 30 Mart 1972'de Kızıldere'de öldürülüşü arasında geçen dört ay içinde sürekli takip altında, her gün yer değiştirirken kaleme aldığı, Kesintisiz Devrim dizisinin üçüncü kitabında, 2002'den bakıldığında inanılmaz gibi görünen bir iyimserlik ve umutla şunları yazmıştı:

... Silahlı propagandayı temel alan örgüt, giderek ezilenlerin tek umut kaynağı olur. Bir yandan işsizliğin ve pahalılığın giderek artması halkın memnuniyetsizliğini had safhaya ulaştırırken, silahlı propagandanın karşısında baskı ve terörünü iyice arttıran, halkın giderek bütün

demokratik haklarını rafa kaldıran oligarşi, başta aydınlar olmak üzere bütün halkın nazarında değer yitimine uğrar. Gerilla savaşını başarı ile yürüten parti, önce soldaki çeşitli oportünist fraksiyonların etkisi altında kalmış olan halkın uyanık kesimlerini etrafında toplayacak, soldaki parazitleri gederek temizleyecektir. Pasifistlerin kafalarını karıştırdığı unsurlar -işçi, köylü, öğrenci- giderek silahlı propagandanın etrafında toplanacaktır. Yani silahlı propaganda önce solu toplayacaktır. Başlangıçta çeşitli eğilimlerin etkisi altında olan samimi unsurlar tek bir strateji etrafında toplanacaklardır.(Çayan, 1992:319)

Tarih, üzerinde düşündükleri ve değerlendirdikleri eyleme ilişkin belirlemeleri ve beklentileri bakımından Ali Gevgilili'yi de, Mahir Çayan'ı da pratikte doğrulamış görünmüyor. Öncelikle, Mahir Çayan'ın 1970'ler başlarken Türkiye'de pratik bir imkân olarak gördüğü devrim için mücadele, Gevgilili'nin kategorik olarak dile getirdiği şekilde, "küçük burjuva aydını"nın "ateşi içinde bizzat kendisini yaktığı", bir azınlık terörizmi olarak kalmadı. Tersine, eylemi, hayattayken Mahir Çayan'ın kendisinin tahayyül bile edemeyeceği kadar kısa bir süre içinde, Türkiye solunun tarihinde hiçbir sosyalistin edinmiş olamadığı bir prestiji yaratarak on binlerce emekçi ve aydının onun adıyla anılan düşünceleri kendi düşünceleri olarak benimsemesini sağladı. Öyle ki, Gevgilili'nin Çayan eleştirilerinin onlarınkinin yanında entelektüelce olmaktan ileri gitmediği söylenebilecek olan TKP bile, sonunda Mahir Çayan'ı sosyalist kahramanlar galerisine kabul etmek zorunda kaldı. Ama öte yandan Mahir Çayan'ın kendi eyleminden ummuş olduğu gibi, "silahlı propaganda(nın) önce solu topladı(ğı)" ve "samimi unsurlar(ın) tek bir strateji -yani THKP-C stratejisi- etrafında toplandı(ğı)" da söylenemez. Tersine, sonraki yıllar, Mahir Çayan'ın öne sürmüş olduğu stratejik ve teorik tezlerin varyantları çevresinde "samimiyet"lerinden kuşku duymak gerekmeyen, çok sayıda devrimci ("Çayanist") grubun doğduğuna tanık oldu. THKP-C'nin sürdürdüğü "politikleşmiş askeri savaş"ın dolaysız pratik sonuçlarından biriye, orijinal THKP-C örgütünün 1973'de kesin olarak dağılmış olmasıydı.

Engels'in, Joseph Bloch'a 21 Eylül 1890'da yazdığı mektupta sunduğu, imkân ile gerçeklik arasındaki ilişkinin toplumsal tarih alanındaki maddeci kavranışı, bu paradoksal gibi görünen sonuçları anlamamızı kolaylaştırabilir:

...Tarih, her zaman, nihai sonucun sonsuz sayıdaki bireysel iradenin çatışmalarından doğması suretiyle gerçekleşir, ve her bir irade de, varolduğu haliyle bir dizi özel varlık koşulları çokluğu tarafından yaratılmıştır, dolayısıyla burada karşılıklı olarak birbirleriyle çatışan sayısız güç var demektir. Bu güçlerse, sonsuz sayıda bir paralel kenarlar grubu meydana getirirler ve bu gruptan bir bütün olarak bilinçsiz ve kör bir biçimde işleyen bir kuvvetin ürünü gibi görünebilecek olan bir bileşke -tarihsel olay- ortaya çıkar. Çünkü, her bir bireyin istediğini başka bir birey engeller ve sonuçta ortaya çıkan şey hiç kimsenin istememiş olduğu bir şey olur... Ama... çeşitli iradelerin istedikleri şeye ulaşamayıp genel bir ortalamada, ortak bir bileşkede kaynaşmalarından bunların sıfıra eşit oldukları gibi bir sonuç çıkarmaya hakkımız yoktur. Tam tersine bunların her biri bileşkeye katkıda bulunur ve bu niteliğiyle onda içerilmiş durumdadır. (Marx, Engels, vd. 1972: 295-296)

Engels'in çözümlemesi, Türkiye'nin 1971 ile 1990 arasındaki tarihine uygulandığında, bu alandaki sınıf mücadelelerinin arkaplanı üzerinde THKP-C'nin özgül tarihinin de en genel hatlarıyla tam olarak onu kuran hiç kimsenin istemiş olduğu gibi gerçekleşmediğini, varılan sonucun ancak bir bileşke olabileceğini görmek kolaylaşır.

THKP-C ile ilgili olarak varılabilecek en yanıltıcı yargılardan biri, onu büründüğü görünümünden biriyle, salt “askeri” bir aparat, bir “gerilla örgütü” olarak görmek olur. Tersine, eylemlerini çevreleyen trajedi halesinin berisine serinkanlıkla bakıldığında THKP-C'nin faaliyetinde en büyük başarısızlığının gerillacılığın “altın kural”ını uygulamakta ortaya çıktığı görülür:

THKP-C “vur”muş ama “kaç”amamıştır. Bunun pratikteki anlamı iki “kuşatma”da on üç “öncü savaşçı”nın ölümüdür, ve bu da THKP-C önderliğinin fiziksel olarak tasfiye olmasına yol açmış, örgütsel olarak sonunu getirmiştir. Ancak, hareketin ideolojik kurgusunu ele veren en önemli kavramlardan biri olan “politikleşmiş askeri savaş”a atıfta bulunarak dile getirilirse, bu “askeri” başarısızlığın -böyle bir sonuç kendi teorisinde hiçbir biçimde öngörülmüş olmamakla birlikte- paradoksal bir biçimde THKP-C için moral ve “politik” bir zafere yol açtığı söylenebilir. Mahir

Çayan, Kesintisiz Devrim-III'te düzen değişikliğinin mümkün olduğunu düşünen kitlelere bunun mümkün olduğunun güvencesini verebilmek için

... Merkezi otoritenin aslında görüldüğü gibi güçlü olmadığını, kof olduğunu bütün gücünün yaygara ve gözdağı olduğunu oligarşiye karşı savaşan silahlı devrim cephesinin güçlü olduğunu göstermemiz, bir bakıma kuvvet gösterişi yaparak düşmanı yıpratmamız, moralman çökertmemiz gerekmektedir. Bunun tek yolu öncünün bir dizi askeri zaferleridir. Sağlanan potansiyelin kaybolmamasının, giderek genişlemesinin tek yolu budur. (Çayan, 1992:319)

diye yazmıştı. Oysa, bu satırların yazılmasının üzerinden çok az bir zaman geçtikten sonra pratikte kuvvet gösterisini gerçekleştiren devlet karşısında THKP-C giriştiği bütün silahlı çatışmaları kaybetti; “kitleler”, İsrail Konsolosu’nu kaçırıp öldürdüğünde değil -bu THKP-C için bir kararlılık gösteriydi- kendisinden üstün askeri güçler tarafından öldürüldüğünde Mahir Çayan’dan yana çıktılar.

Türkiye Sosyalist Hareketinin 1971 yenilgisinden çıkışını tamamladığı 1976’dan bakıldığında, 1971-72’de “askeri” olarak hemen hemen aynı biçimlerde faaliyet göstermiş olan iki örgütlenmeden THKO’nun izini süren, kendisini “Deniz Gezmişçi” olarak niteleyen herhangi bir siyasi akıma rastlanmazken, THKP-C’nin izini süren ve kendisini Mahir Çayan’ın “örgütü”nden kabul eden yüzlerce hatta binlerce insanın varlığı, sonraki beş yılda Devrimci Yol, Devrimci Sol, Kurtuluş gibi yaygın bir kitle gücü edinebilmiş devrimci hareketlerin güçlerini hep bu “kendiliğinden” Çayan taraftarlarından derlemiş olmaları, THKP-C’nin gerçekliğinde THKO’ya kıyasla “silahlı propaganda” dışında bir belirleyici etkenin varlığını araştırmayı gerekli kılar.

THKP-C’nin politik-örgütsel yönelimin yalnızca Mahir Çayan’ın kafasından çıkmış olan bir fikirler manzumesi olduğu yargısı onun teorik evrimini değerlendirmek bakımından sık sık düşülen bir yanılsamadır. Oysa, THKP-C’nin siyasal ve teorik kavramlar portföyünde yer alan kavramların ve mücadele biçimlerinin büyük bir çoğunluğu, 1960’ların sonu ve 1970’lerin başında Latin Amerika’nın birçok ülkesinde, Sri Lanka’da (Seylan), Yemen’de, Omman’da da hareket halinde olan birçok Halk Kurtuluş Cephesi’nin, Ordusu’nun, Partisi’nin benimsediği bir genel stratejik hattın,

önderliğini Küba Komünist Partisi'nin ve onun öncülüğünde kurulmuş olan OLAS (Latin Amerika Halkları Dayanışma Örgütü) ve OSPAAAL'ın (Asya, Afrika ve Latin Amerika Halkları Dayanışma Örgütü) yürüttüğü bir uluslararası devrimci akımın içinden geliyordu. Bu bakımdan THKP-C'nin birçok eleştiricisi tarafından "sol sapma" olarak değerlendirilmesi ile Küba Komünist Partisi'nin bu eleştiriden bağışık kılınması arasında bir çifte standart olduğuna dikkati çekmek gerekir.

Üstelik bu eleştiri sahiplerinin hiçbir zaman bir devrim ve devrimci örgütlenme planına sahip olmamış oluşları, Türkiye'de Marksist hareketin gelecek perspektiflerini, parlamenter ya da "darbeci" bir ilerici değişme projesine bağlamış olmaları, her şeyden önce burjuvazinin dünyasından kategorik olarak kendisini ayırmış bir Marksist hareketin yaratılması zorunluluğunu bir devrimde birincil görev olarak gören genç devrimciler için Küba perspektiflerini kabul edilebilir biricik perspektif, "Che"nin çağrısını ciddiye alınabilir biricik çağrı kılmasıdır.

Kaynaklar

Çayan, M. (1992) *Bütün Yazılar*, İstanbul: Atılım.

Guevara, E. C. (1991) *Politik Yazılar*, çev. N. R. Çobanoğlu, İstanbul:Yar

Gevgilili, A. (1973), "3. Düşünenlerin Forumu: Türkiye Şimdi Ne Yapmalı?", Katılanlar: Y.K. Karaosmanoğlu, Ş.S. Aydemir, T.Z. Tunaya, M. Kaplan, İ. Küçükömer, 11 Kasım 1973, Milliyet.

Gevgilili, A. (1988) "12 Mart Rejimi", Ertuğrul Kürkçü (yay.yön.), *Sosyalizm ve Toplumsal Mücadeleler Ansiklopedisi cilt 7*, içinde, İstanbul: İletişim, 1402-1403

Kürkçü, E. (1988a) "Castroculuk'un Olumlu Anlamı", Ertuğrul Kürkçü (yay.yön.), *Sosyalizm ve Toplumsal Mücadeleler Ansiklopedisi cilt 5*, içinde, İstanbul: İletişim, 1402-1403

Kürkçü, E. (1988b) " 'Che' Si!", Ertuğrul Kürkçü (yay.yön.), *Sosyalizm ve Toplumsal Mücadeleler Ansiklopedisi cilt 5*, içinde, İstanbul: İletişim, 1434-1435

Kürkçü, E. (1988c) "Fococuluk", Ertuğrul Kürkçü (yay.yön.), *Sosyalizm ve Toplumsal Mücadeleler Ansiklopedisi cilt 5*, içinde, İstanbul: İletişim, 1442-1443

Marx-Engels-Lenin (1972) *Historical Materialism*, Moscow: Progress.